

राष्ट्रीय बातम्या

अंमलबजावणी संचालनालय

- अरविंद केजरीवाल यांना अंमलबजावणी संचालनालयाने (ईडी) ताब्यात घेतले आहे.

ED:

- ED ही भारतातील एक सरकारी एजन्सी आहे जी आर्थिक कायद्यांची अंमलबजावणी आणि आर्थिक गुन्ह्यांशी लढण्याचे काम करते.
- हे महसूल विभाग, वित्त मंत्रालय, भारत सरकार अंतर्गत कार्यरत आहे.
- ED च्या फोकसमध्ये मनी लॉड्रिंग, परकीय चलन उल्लंघन, भ्रष्टाचार आणि आर्थिक गुन्ह्यांचा समावेश असलेल्या प्रकरणांचा तपास आणि खटला चालवणे समाविष्ट आहे.
- काळ्या पैशाची निर्मिती आणि प्रसार कमी करणे आणि परकीय चलनाशी संबंधित कायद्यांचे पालन सुनिश्चित करणे आणि मनी लॉड्रिंगला प्रतिबंध करणे हे त्याचे प्राथमिक ध्येय आहे.
- परकीय चलन नियमन कायदा, 1947 अंतर्गत उल्लंघने हाताळण्यासाठी 1 मे 1956 रोजी एजन्सीची स्थापना आर्थिक व्यवहार विभागामध्ये "अंमलबजावणी युनिट" म्हणून करण्यात आली.
- 1957 मध्ये, या युनिटचे अधिकृतपणे अंमलबजावणी संचालनालय असे नामकरण करण्यात आले.

भारत सरकारच्या तीन प्रमुख कायद्यांची अंमलबजावणी करणे हे अंमलबजावणी संचालनालयाचे मुख्य उद्दिष्ट आहे:

- परकीय चलन व्यवस्थापन कायदा, 1999 (FEMA); मनी लॉड्रिंग प्रतिबंधक कायदा, 2002 (PMLA); आणि फरारी आर्थिक गुन्हेगार कायदा, 2018 (FEOA).
- अंमलबजावणी संचालनालयाचे मुख्यालय नवी दिल्ली येथे आहे आणि त्याचे प्रमुख अंमलबजावणी संचालक आहेत.

- त्याची मुंबई, चेन्नई, चंदीगड, कोलकाता आणि दिल्ली येथे प्रादेशिक कार्यालये आहेत, प्रत्येकाचे प्रमुख अंमलबजावणीचे विशेष संचालक आहेत.

बंदिवान हती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024

संदर्भ:

- केंद्रीय पर्यावरण मंत्रालयाने अलीकडेच बंदिवान हती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024 जाहीर केला.

महत्वाचे मुद्दे:

वन्यजीव संरक्षण कायदा (WPA), 1972

- वन्य आणि बंदिवान अशा दोन्ही हतींना WPA अंतर्गत शेड्यूल 1 प्रजाती म्हणून वर्गीकृत केले आहे, त्यांना पकडणे किंवा व्यापार करणे प्रतिबंधित आहे.
- WPA च्या कलम 12 मध्ये वन्य प्राण्यांना इजा न करता शिक्षण, वैज्ञानिक संशोधन आणि लोकसंख्या व्यवस्थापन यांसारख्या विशिष्ट हेतूसाठी अनुसूची I नुसार प्राण्यांच्या लिप्यंतरणाची परवानगी मिळते.
- बंदिवान हती, त्यांच्या ऐतिहासिक भूमिकांमुळे, एका विशेष श्रेणीमध्ये येतात परंतु ते कठोर हस्तांतरण नियमांच्या अधीन असतात.
- WPA चे कलम 40(2) चीफ वाइल्डलाइफ वॉर्डन (CWW) कडून बंदिस्त हतींचे संपादन, ताबा आणि हस्तांतरणासाठी लेखी परवानगी अनिवार्य करते.
- 2021 मधील दुरुस्तीने धार्मिक किंवा इतर कारणांसाठी हतींच्या हस्तांतरणास परवानगी दिली.
- बंदिवान हती (हस्तांतरण किंवा वाहतूक) नियम, 2024, आंतरराज्य आणि आंतरराज्य हस्तांतरणासाठी तपशीलवार प्रक्रिया.
- राज्य आणि केंद्रशासित प्रदेश CWW ला हतीची देखभाल करण्याची मालकाची क्षमता आणि त्याचे कल्याण यांसारख्या घटकांचा विचार करून अशा हस्तांतरणास मान्यता देण्याचे किंवा नाकारण्याचे अधिकार आहेत.

- MoEFCC च्या इलेक्ट्रॉनिक मॉनिटरिंग ॲप्लिकेशनमध्ये हस्तांतरणासाठी हत्तीचे अनुवांशिक प्रोफाइल आवश्यक आहे.
- हस्तांतरण अर्ज हे डेप्युटी कंझर्वेटर ऑफ फॉरेस्ट (DCF) कडे सबमिट केले जाणे आवश्यक आहे, जो CWW कडे मंजूरी किंवा नकार देण्यासाठी अग्रेषित करण्यापूर्वी चौकशी आणि पडताळणी करतो.

महाराष्ट्र राज्य बातम्या

द्वितीय विश्वयुद्धातील सैनिक आणि युद्ध विधवांना महाराष्ट्र शासनाकडून मासिक अनुदान.

- सैनिक कल्याण राज्य विभागाने द्वितीय विश्वयुद्धातील सैनिकांसाठी मासिक अनुदान 6,000 रुपयांवरून 11,000 रुपये केले आहे.
- याचा फायदा महाराष्ट्रातील सुमारे 16,000 युद्ध विधवा आणि 16 सैनिकांना होईल, ज्यांचे वय त्यांच्या 90 च्या दशकात आहे.
- ही रक्कम देशातील सर्वाधिक आहे.

बद्दल:

- द्वितीय विश्वयुद्ध (WWII) दरम्यान, ब्रिटिश सरकारने 1939 ते 1945 या काळात विविध जागतिक रणांगणांवर लढण्यासाठी असंख्य भारतीय सैनिकांची भरती केली.
- युद्धानंतर, या सैनिकांना कोणतेही आर्थिक लाभ किंवा मान्यता न घेता परत पाठवण्यात आले.
- भारताच्या स्वातंत्र्यानंतर त्यांना माजी सैनिकांचा दर्जा किंवा आर्थिक मदत देण्यात आली नाही.
- मध्य प्रदेश, पंजाब आणि उत्तराखंड सारखी इतर राज्ये युद्धातील सैनिकांना 6,000 रुपये ते 9,000 रुपये मासिक अनुदान देतात.
- सरकारने जानेवारीपासून या निर्णयाची अंमलबजावणी केली आहे.

उच्च घनता लागवड प्रणाली (HDPS) अंतर्गत महाराष्ट्र नगदी पीक उत्पादन तिप्पट

- नागपूर आणि वर्धा जिल्ह्यातील 550 हून अधिक कापूस शेतकऱ्यांनी नगदी पीक उत्पादनात तिप्पटीने वाढ केली आहे.
- 2023-24 मध्ये महाराष्ट्रात राबविण्यात आलेल्या, उच्च घनता लागवड प्रणाली (HDPS) पथदर्शी प्रकल्पामुळे ही वाढ सुलभ झाली.
- उत्पादनाला चालना देण्याच्या उद्देशाने शेतकऱ्यांना HDPS अवलंबण्यास प्रोत्साहित करण्यासाठी केंद्र सरकारने ₹16,000 प्रति हेक्टर प्रोत्साहन देऊ केले.
- पूर्वी, विदर्भातील शेतकरी पारंपारिक पद्धतीचा वापर करून प्रति एकर 6-10 क्विंटल कापूस उत्पादन करत होते.
- उल्लेखनीय म्हणजे, वर्धा येथील एका 30 वर्षीय शेतकऱ्याने 19 क्विंटल प्रति एकर सर्वाधिक उत्पादन घेतले.

HDPS:

- HDPS हे केंद्रीय कापूस संशोधन संस्थेने (CICR) भारतात सादर केले होते आणि आंध्र प्रदेश, गुजरात, कर्नाटक, महाराष्ट्र, तेलंगणा आणि तामिळनाडूसह विविध राज्यांमध्ये त्याचे आशादायक परिणाम दिसून आले आहेत.
- उच्च घनता लागवड प्रणाली (HDPS) ही कापूस लागवडीची एक नाविन्यपूर्ण पद्धत आहे ज्याचा उद्देश जमीन, पाणी आणि पोषक द्रव्ये यांसारख्या उपलब्ध स्रोतांचा वापर करून उत्पादन वाढवणे आहे. HDPS च्या मुख्य वैशिष्ट्यांमध्ये हे समाविष्ट आहे:
 - वनस्पती ते रोप अंतर कमी करणे
 - कॉम्पॅक्ट कापूस वाण
 - वनस्पतींची जास्त लोकसंख्या
 - संसाधनांचा कार्यक्षम वापर
 - तणाचा दाब कमी करणे

जागतिक क्षयरोग दिन

- दरवर्षी 24 मार्च रोजी, जागतिक क्षयरोग (टीबी) दिवस जगभरात टीबीच्या विनाशकारी आरोग्य, सामाजिक आणि आर्थिक परिणामांबद्दल जागरूकता निर्माण करण्यासाठी आणि जागतिक क्षयरोग महामारीचा अंत करण्यासाठी प्रयत्नांना गती देण्यासाठी पाळला जातो.
- हा दिवस 1882 मधील त्या तारखेचे स्मरण करतो जेव्हा डॉ. रॉबर्ट कोच यांनी मायकोबॅक्टेरियम ट्यूबरक्युलोसिस, क्षयरोगास कारणीभूत असलेल्या बॅक्टेरियाचा शोध जाहीर केला होता, हा आजार आजही जगभरात लाखो लोकांना प्रभावित करतो.

याचा उद्देश आहे:

- जागरूकता वाढवणे:
 - जागतिक क्षय दिवस हा व्यक्ती, समुदाय, धोरणकर्ते आणि आरोग्यसेवा व्यावसायिकांना क्षयरोगाची चिन्हे, लक्षणे, प्रसार, प्रतिबंध आणि उपचार याबद्दल शिक्षित करण्यासाठी एक व्यासपीठ म्हणून काम करतो.
- संसाधने एकत्रित करणे:
 - जागतिक क्षय दिन दिन टीबीच्या महामारीचा अंत करण्याच्या उद्देशाने टीबी संशोधन, नवकल्पना आणि पुराव्यावर आधारित हस्तक्षेपांच्या अंमलबजावणीसाठी समर्थन देण्यासाठी सरकार, आंतरराष्ट्रीय संस्था, नागरी समाज, खाजगी क्षेत्र आणि इतर भागधारकांकडून संसाधने एकत्रित करतो.
- समुदायांना सक्षम करणे:
 - समुदायांना सक्षम बनवणे आणि प्रभावित व्यक्तींना वकील आणि बदलाचे एजंट म्हणून गुंतवणे हे टीबी नियंत्रणाच्या प्रयत्नांचे प्रमुख घटक आहेत. जागतिक टीबी

दिन समुदायाच्या सहभागाला, सक्रिय सहभागाला प्रोत्साहन देतो.

- भागीदारांना प्रोत्साहन देणे:
 - क्षयरोगाचा अंत करण्यासाठी निश्चित केलेले महत्वाकांक्षी लक्ष्य साध्य करण्यासाठी सरकार, गैर-सरकारी संस्था, शैक्षणिक संस्था, समुदाय आणि प्रभावित व्यक्ती यांच्यातील सहयोग आणि भागीदारी आवश्यक आहे.

थीम:

- जागतिक क्षयरोग (टीबी) दिन 2024 ची थीम आहे “होय! आपण टीबी संपवू शकतो!”

डॉ प्रजा डी यादव या नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ वन हेल्थ, नागपूर येथे नवीन प्रभारी संचालक आहेत

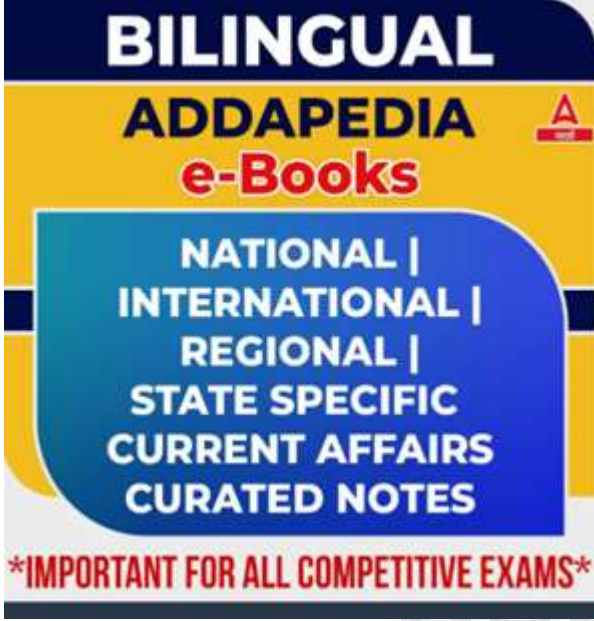
- इंडियन कौन्सिल ऑफ मेडिकल रिसर्च-नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ व्हायरोलॉजीच्या वरिष्ठ शास्त्रज्ञ डॉ प्रजा डी यादव यांची नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ वन हेल्थ, नागपूरच्या प्रभारी संचालकपदी नियुक्ती करण्यात आली आहे.

बद्दल:

- कोविड-19 सह संसर्गजन्य रोग आणि विषाणूजन्य संसर्गावरील संशोधनासाठी प्रसिद्ध डॉ. यादव, ICMR-NIV पुणे येथे त्यांच्या भूमिकेसह NIOH नागपूरचे देखरेख करतील.
- भारतातील पहिली कोविड-19 प्रकरणे शोधण्यात त्यांनी महत्वाची भूमिका बजावली आणि देशातील पहिली स्वदेशी लस कोवॅक्सिनच्या मागे टीमचे नेतृत्व केले.
- डॉ. यादव PM-ABHIM कार्यक्रमाद्वारे देशभरात जैव सुरक्षा पायाभूत सुविधा वाढवण्याच्या ICMR च्या प्रयत्नांशी संरेखित करून NIOH नागपूरचे प्रभारी संचालक म्हणून प्रशासकीय आणि आर्थिक अधिकार सांभाळतील.

टीप:

- नॅशनल इन्स्टिट्यूट ऑफ वन हेल्थ (NIOH) मानव, प्राणी आणि पर्यावरणीय आरोग्याच्या छेदनबिंदूवर अंतःविषय संशोधनावर लक्ष केंद्रित करते.
- जागतिक आरोग्य आव्हानांना तोंड देणे, क्षेत्रांमधील सहकार्याला प्रोत्साहन देणे आणि रोग प्रतिबंध आणि नियंत्रणासाठी सर्वांगीण दृष्टिकोन विकसित करणे हे त्याचे उद्दिष्ट आहे.

- **AMRUT 2.0** उद्दिष्टांतर्गत, सुशोभीकरण प्रकल्प प्रगतीपथावर आहेत.
- ठाण्यातील हरियाली तलावाच्या सुशोभीकरणादरम्यान पाण्याच्या गुणवत्तेबद्दल रहिवाशांना चिंता आहे आणि त्यांनी चांगल्या देखभालीची विनंती केली आहे.
- त्यांचा असा विश्वास आहे की योग्य प्रक्रियेनंतर तलावामध्ये पाण्याचा स्रोत बनण्याची क्षमता आहे.

अंबाजोगाई उत्खननात दोन मंदिर तळांचा शोध

- महाराष्ट्र पुरातत्व विभागाने बीड जिल्ह्यातील अंबाजोगाईजवळ उत्खननादरम्यान महत्त्वपूर्ण शोध लावला.
- सकलेश्वर मंदिर परिसरात दोन मंदिरांचे तळ सापडले, ज्याला बाराखांबी मंदिर म्हणूनही ओळखले जाते, जे 1228 इसवी मधील आहे आणि यादव घराण्याने बांधले होते.

महत्वाचे मुद्दे:

- 15 मार्च रोजी सुरु झालेल्या या उत्खननात 14 खंदकांची निर्मिती करण्यात आली, प्रत्येक खंदक 100 चौरस फूट आहे.
- राज्य पुरातत्व विभागाचे सहाय्यक संचालक अमोत गोटे यांनी सांगितले की, शोधांमध्ये दोन मंदिरांचे तळ आहेत, एक खोलेश्वर म्हणून ओळखले गेले, ज्याचे नाव यादव सेनापतीच्या नावावर आहे.
- हात आणि पायांसह विटा आणि शिल्पाच्या तुकड्यांसारखे पुरावे हे सूचित करतात की मंदिरांमध्ये एकेकाळी शिखरे होती.
- या प्रकल्पात अंबाजोगाईतील प्राचीन वास्तूंचे सर्वेक्षण करण्याची योजना देखील समाविष्ट आहे, ज्याचा उद्देश या परिसराला "वारसा गाव" चा दर्जा देण्याच्या उद्देशाने आहे.
- अंबाजोगाई, ज्याला ऐतिहासिकदृष्ट्या अमरापूर, जयंतीपूर आणि जोगाईबे यासह विविध नावांनी

ठाण्यातील हरियाली तलाव

- ठाण्यातील हरियाली तलाव हे चेंदणी कोळीवाड्यातील रहिवाशांसाठी अभिमानाचे ठिकाण आहे.

बद्दल:

- ठाण्यातील हरियाली तलाव (म्हणजे "हिरवीगार") उन्हाळ्यात कोरडे पडतात, परंतु पावसाळ्यात नवीन झाडांच्या आच्छादनाखाली लपलेले पाणी येते. या ऋतुचक्राने त्याचे नाव प्रेरित केले.
- वागळे इस्टेटमध्ये 10-15 माशांच्या जाती विकल्या जाणाऱ्या स्थानिक मत्स्यपालनालाही हा तलाव आधार देतो.
- पहिल्या भारतीय रेल्वेने ठाण्यातील हरियाली तलावाचा पाण्यासाठी वापर केला.

टीप:

ओळखले जाते, त्याला हैदराबाद निजाम काळात मोमिनाबाद असेही संबोधले जात असे.

- हे शहर हत्तीखाना, दासोपंत मंदिर आणि योगेश्वरी मंदिर यांसारख्या इतर उल्लेखनीय स्मारकांचा अभिमान बाळगते, ज्यामुळे त्याचे ऐतिहासिक आणि सांस्कृतिक महत्त्व समृद्ध होते.

महाराष्ट्र सरकारने मतदान कर्तव्यावर असलेल्या कामगारांना 1 दिवसाची पगारी रजा जाहीर केली आहे

- महाराष्ट्र सरकारने राज्यातील मतदानाच्या दिवशी कामगार, सरकारी अधिकारी आणि कर्मचाऱ्यांना एक दिवसाची पगारी रजा जाहीर केली आहे.
- मंगळवारी जारी करण्यात आलेल्या सरकारी परिपत्रकानुसार मतदानाचा हक्क बजावणे सुलभ व्हावे हा या निर्णयाचा उद्देश आहे.
- पाच टप्प्यात निवडणुका होणार असल्याने, हा उपक्रम लोकांना निवडणूक प्रक्रियेत सहभागी होण्याची पुरेशी संधी आहे याची खात्री देतो.
- याव्यतिरिक्त, रजेची तरतूद त्यांच्या मतदारसंघाबाहेर राहणाऱ्या व्यक्तींना विस्तारित करते, त्यांना त्यांच्या संबंधित भागात मतदान करण्यास सक्षम करते.
- सुट्टीच्या हक्कामध्ये औद्योगिक गट, कॉर्पोरेशन, कंपन्या, संस्था तसेच उद्योग विभागाच्या कक्षेत येणारे औद्योगिक उपक्रम यासह विविध क्षेत्रांचा समावेश होतो.

टीप:

- भारतीय निवडणूक आयोगाने (ECI) 16 मार्च रोजी 18 व्या लोकसभेच्या तसेच आंध्र प्रदेश, अरुणाचल प्रदेश, ओडिशा आणि सिक्कीम या चार राज्यांच्या सार्वत्रिक निवडणुका जाहीर केल्या.
- लोकसभेच्या निवडणुका एप्रिल आणि मे महिन्यात सात टप्प्यांत होणार असून, 90 कोटींहून अधिक पात्र नागरिक कनिष्ठ सभागृहाच्या 543 जागांसाठी मतदान करतील. 4 जून रोजी निकाल जाहीर होतील.

विजेची मागणी 3,500 मेगावॉटपर्यंत पोहोचली आहे, जी अद्याप सर्वाधिक आहे

- महाराष्ट्रात विजेची मागणी वाढली आहे, जी आतापर्यंतची सर्वाधिक आहे.

बद्दल:

- मंगळवारी मुंबईतील पीक पॉवर डिमांड 3,500 मेगावॉटवर पोहोचली आणि त्यात लक्षणीय वाढ झाली.
- संपूर्ण महाराष्ट्रात, एकूण कमाल मागणी 28,000 MW पेक्षा जास्त झाली आहे, ज्यामुळे आठवडाभरातील ही दुसरी घटना ठरली आहे आणि या वर्षातील सर्वोच्च मागणी आहे.
- यापूर्वीची अशीच सर्वाधिक मागणी 22 मार्च रोजी दिसून आली होती.
- महाराष्ट्र स्टेट इलेक्ट्रिसिटी डिस्ट्रिब्युशन कंपनी लिमिटेड (MSEDCL) ने एक्स्चेंजकडून प्रचलित बाजार दराने 10,000 मेगावॉट पर्यंत वीज खरेदी केल्याचे सूत्रांनी सांगितले.
- मात्र, मंगळवारी राज्यभरातील औष्णिक प्रकल्पातून वीजनिर्मिती 7,300 मेगावॉटच्या पुढे गेली नाही.

टीप:

- चंद्रपूर सुपर थर्मल पॉवर स्टेशन हे महाराष्ट्रातील सर्वात मोठे औष्णिक वीज केंद्र आहे.
- त्याची 2920 मेगावॉट वीज निर्मितीची क्षमता आहे.
- 500 मेगावॉट क्षमतेचे पाच जनरेटर आणि 210 मेगावॉटचे दोन जनरेटर या पॉवर प्लांटमध्ये आहेत.
- येथे, चारगाव आणि इरई धरणातून पाणी येते, तर जवळच्या कोळसा खाणीतून इंधन पुरवठा केला जातो.

बुलेट ट्रेन कॉरिडॉरवर विंड मॉनिटरिंग सेफ्टी उपकरणे बसवली जातील

508 किमी कॉरिडॉरमध्ये पसरलेल्या 14 ठिकाणी एनीमोमीटर म्हणून ओळखल्या जाणाऱ्या पवन निरीक्षण सुरक्षा उपकरणे स्थापित करण्यासाठी एक उपक्रम सुरू करण्यात आला आहे.

बद्दल:

- नॅशनल हाय-स्पीड रेल कॉरिडॉर लिमिटेड (NHSRCL) मुंबई-अहमदाबाद हाय-स्पीड रेल कॉरिडॉरवर जोरदार वाऱ्यांना तोंड देण्यासाठी सक्रिय उपाययोजना करत आहे.
- एनेमोमीटर हे वाऱ्याच्या वेगाचा मागोवा घेण्यासाठी डिझाइन केलेले उपकरण आहेत, जे एकदा बुलेट ट्रेन सेवा सुरू झाल्यानंतर वाढीव प्रवासी सुरक्षा आणि ऑपरेशनल कार्यक्षमता सुनिश्चित करतात.
- NHSRCL अधिकाऱ्यांच्या मते, जेव्हा वाऱ्याचा वेग 72 ते 130 किमी प्रतितास या मर्यादेत येतो तेव्हा बुलेट ट्रेन त्यांचा वेग समायोजित करतील.
- या 14 स्थानांमध्ये महाराष्ट्रातील पाच आणि गुजरातमधील नऊ स्थानांचा समावेश आहे, जे वाऱ्याच्या नमुन्यांचे प्रभावीपणे निरीक्षण करण्यासाठी धोरणात्मक स्थितीत आहेत.
- महाराष्ट्रात देसाई खडी, उल्हास नदी, ठाण्यातील बांगला पाडा, वैतरणा नदी आणि डहाणूजवळ प्रतिष्ठापने असतील.
- एनीमोमीटर आपती प्रतिबंधक प्रणाली म्हणून काम करतात, 0 ते 252 किमी प्रतितास आणि 0 ते 360 अंश कव्हर केलेल्या वाऱ्याच्या गतीचा वास्तविक-वेळ डेटा प्रदान करतात.
- ऑपरेशन कंट्रोल सेंटर (OCC) विविध ठिकाणी एनीमोमीटर वापरून वाऱ्याच्या गतीचे निरीक्षण करेल, ट्रेनच्या वेगात वेळेवर समायोजन सुनिश्चित करेल.
- याशिवाय, भूकंपाच्या हालचालींवर लक्ष ठेवण्यासाठी भूकंप निरीक्षण उपकरणे देखील मार्गावर तैनात केली जातील.
- दोन्ही राज्यांतील भूकंपप्रवण भागात स्थापनेसाठी सहा अंतर्देशीय भूकंपमापकांसह, ट्रॅक्शन सब-स्टेशनस आणि स्विचिंग पोस्टमध्ये भूकंपमापक धोरणात्मकरीत्या ठेवले जातील.

बुलेट ट्रेन बद्दल नोट:

- मुंबई-अहमदाबाद हाय स्पीड रेल कॉरिडॉर (MAHSR) किंवा मुंबई-अहमदाबाद HSR ही एक बांधकामाधीन हाय-स्पीड रेल्वे लाइन आहे, जी भारतातील आर्थिक केंद्र असलेल्या मुंबईला गुजरात राज्यातील सर्वात मोठे शहर अहमदाबादशी जोडेल. पूर्ण झाल्यावर, हा भारतातील पहिला हाय-स्पीड रेल्वे मार्ग असेल.
- केंद्रीय रेल्वे मंत्री अश्विनी वैष्णव यांनी व्हायब्रंट गुजरात ग्लोबल समिटीला संबोधित केले तेव्हा त्यांनी घोषित केले की बुलेट ट्रेन प्रकल्पाचे बांधकाम 2026 पर्यंत पूर्ण केले जाईल.

जागतिक रंगभूमी दिन

- जागतिक रंगभूमी दिन नाट्य कलांचे महत्त्व वाढवतो, ते मनोरंजनाच्या क्षेत्रात कशी महत्त्वाची भूमिका निभावतात आणि रंगभूमी जीवनात कोणते बदल घडवून आणते.

बद्दल:

आंतरराष्ट्रीय थिएटर इन्स्टिट्यूट (ITI) ची सुरुवात 1961 मध्ये जगभरात जागतिक रंगभूमी दिन साजरा करण्यासाठी आणि थिएटरचे मूल्य आणि महत्त्व यासाठी करण्यात आली. आंतरराष्ट्रीय नृत्य दिनाप्रमाणेच जागतिक रंगभूमी दिनाची उद्दिष्टे आहेत:

- जगभरातील कला प्रकारांचे महत्त्व अधोरेखित करण्यासाठी.
- लोकांना कलाकृतीच्या मूल्याची जाणीव करून देणे.
- नृत्य आणि नाट्य समुदायांना त्यांच्या कार्याचा व्यापक स्तरावर प्रचार करण्यास सक्षम करण्यासाठी. मत नेत्यांना या स्वरूपांच्या मूल्याची जाणीव करून देणे आणि त्यांचे समर्थन करणे.
- स्वतःच्या फायद्यासाठी कलेचा आस्वाद घेणे.

थीम:

- जागतिक रंगभूमी दिन 2024 ची थीम 'रंगभूमी आणि शांततेची संस्कृती' आहे.

संपूर्ण महाराष्ट्रातील 24,000 पेक्षा जास्त सरकारी शाळांमध्ये किचन गार्डन्सची भरभराट होत आहे

- महाराष्ट्रातील 24,000 हून अधिक सरकारी शाळा किचन गार्डन चालवतात.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- गेल्या वर्षभरात महाराष्ट्रातील 24,741 सरकारी शाळांनी त्यांच्या जागेवर किचन गार्डन्सची स्थापना केली आहे.
- विद्यार्थी त्यांच्या शिक्षकांच्या मार्गदर्शनाखाली या बागांची देखभाल करण्याची जबाबदारी घेतात आणि शालेय जेवण तयार करण्यासाठी उत्पादनाचा वापर केला जातो.
- राज्यभरातील सर्वोत्कृष्ट किचन गार्डन्सना मान्यता देण्यासाठी राज्याच्या शिक्षण विभागामार्फत एक स्पर्धा सुरू करण्यात येणार आहे.
- 2023-24 या कालावधीत, केंद्र सरकारच्या किचन गार्डन योजनेत महाराष्ट्रातील 46,946 शाळांनी भाग घेतला, 2019 मध्ये सर्व शिक्षा अभियानांतर्गत अंदाजे 20 कोटी रुपयांच्या बजेटमध्ये तरतूद करण्यात आली.
- केंद्रीय शिक्षण मंत्रालयाने किचन गार्डन्सचे नियोजन करण्यासाठी, लागवडीसाठी भाज्या आणि फळांसह योग्य वनस्पती निर्दिष्ट करण्यासाठी मार्गदर्शक तत्वे प्रदान केली आहेत.

सह्याद्री प्रदेशात चार नवीन गेको प्रजातींचा शोध.

- शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर (एसयूके) आणि ठाकरे वाइल्डलाइफ फाउंडेशनच्या संशोधकांना वायव्य महाराष्ट्रात जंगली गेकोच्या चार नवीन प्रजाती सापडल्या आहेत.
- हे गेको कॅनेमास्पिस वंशातील आहेत आणि त्यांच्या प्रादेशिक वर्तनासाठी ओळखले जातात.
- ते एका लहान भागात आढळतात आणि ते थंड हवामान पसंत करतात, त्यांच्या घटना अनुकूल निवासस्थानापर्यंत मर्यादित करतात.

- शोध मोहिमेदरम्यान हे नवीन शोधलेले गेको केवळ त्यांच्या मूळ श्रेणीत आढळले आहेत.
- डॉ. सुनील गायकवाड यांच्या मार्गदर्शनाखाली झूटॅक्सा या आंतरराष्ट्रीय जर्नलमध्ये हे शोध प्रसिद्ध झाले आहेत.

टीप:

- गेको हे सरपटणारे प्राणी आहेत आणि अंटाकिटिका वगळता सर्व खंडांवर आढळतात. या रंगीबेरंगी सरडे पावसाच्या जंगलांपासून, वाळवंटात, थंड डोंगर उतारापर्यंतच्या अधिवासाशी जुळवून घेतात.

NIA चे नेतृत्व करण्यासाठी महाराष्ट्र ATS प्रमुख, 26/11 च्या नायकाची निवड

- सदानंद दाते, 57 वर्षीय IPS अधिकारी, 26/11 च्या हल्ल्यादरम्यान त्यांच्या महत्त्वपूर्ण भूमिकेसाठी ओळखले जाते, त्यांची भारतातील प्रमुख दहशतवादविरोधी एजन्सी, राष्ट्रीय तपास संस्थेचे (NIA) नवीन महासंचालक म्हणून नियुक्ती करण्यात आली आहे.
- सध्या महाराष्ट्र दहशतवाद विरोधी पथकाचे (ATS) महासंचालक म्हणून काम करत आहेत, दाते यांनी NIA मध्ये सामील होण्याची संधी दिल्याबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली.
- 26/11 च्या हल्ल्यादरम्यान अजमल कसाब आणि त्याचा गुरू इस्माईल खान यांना पकडण्यासाठी दाते यांनी ऑपरेशनचे नेतृत्व केले आणि या प्रक्रियेत ते जखमी झाले.
- जखमी असूनही, दाते यांनी नोव्हेंबर 2012 मध्ये कसाबला आर्थर रोड तुरुंगातून पुण्यातील येरवडा तुरुंगात स्थानांतरित करण्यासाठी गुप्त ऑपरेशनचे नेतृत्व केले, जिथे दहशतवादाला अखेर फाशी देण्यात आली.
- विशेष म्हणजे, भंडारा येथील पोलीस अधीक्षक म्हणून आपल्या कार्यकाळात, नक्षल कारवायांमध्ये गुंतलेल्या भरकटलेल्या तरुणांना पुन्हा समाजाच्या मुख्य

प्रवाहात सामावून घेण्यात दाते यांनी महत्त्वपूर्ण भूमिका बजावली, एके-47 सोबत नक्षलवाद्यांचे आत्मसमर्पण यासारखे उल्लेखनीय यश मिळवले.

तिसऱ्या मुंबई योजनेच्या विरोधात ग्रामस्थांची रॅली, तीव्र आंदोलनाची धमकी

- रायगड जिल्ह्यातील उरण, पनवेल आणि पेण भागातील ग्रामस्थांचा प्रस्तावित 'थर्ड मुंबई' टाऊनशिपला विरोध आहे.
- प्रकल्पासाठी भूसंपादन करण्यास विरोध करत शासनाकडे आक्षेप नोंदवले.
- अधिसूचना मागे न घेतल्यास लाखोंच्या संख्येने उग्र आंदोलन करण्याचा इशारा दिला.
- राज्य सरकारने 4 मार्च रोजी अटल सेतू मुंबई ट्रान्स-हार्बर लिंकच्या आसपासची 124 गावे NTDA कडे विकासासाठी सुपूर्द करत अधिसूचना जारी केल्या.
- सरकारने दिलेल्या 30 दिवसांच्या कालावधीत ग्रामस्थांनी प्रतिसाद दिला.
- सुरुवातीला मोठ्या मोर्चाचे नियोजन होते जो आचारसंहितेमुळे कमी झाला.
- योजना पुढे गेल्यास लाखोंच्या संख्येने एकत्र येऊन आंदोलन करण्याचा इशारा.
- कोकण भवन कार्यालयात ग्रामपंचायत सदस्य, सामाजिक कार्यकर्ते आणि राजकीय नेत्यांनी "एमएमआरडीए विरोधी शेतकरी समिती, रायगड" अंतर्गत सादर केलेल्या हरकती.
- योजना आणि एमएमआरडीएच्या विरोधात घोषणाबाजी केली.

तिसऱ्या मुंबईची नोंद:

- नगरविकास विभाग (UDD) 124 बाधित गावांमधून प्रस्तावित तिसऱ्या मुंबईबद्दल सार्वजनिक माहिती मागतो.
- तिसऱ्या मुंबईमध्ये प्रामुख्याने नव्याने कार्यरत मुंबई ट्रान्स हार्बर लिंक (MTHL) द्वारे प्रभावित क्षेत्रांचा समावेश होतो, ज्याला अटल सेतू असेही म्हणतात.

- MTHL कडून अपेक्षित आर्थिक वाढ राज्य सरकारला तिसऱ्या मुंबई योजनेत आसपासच्या प्रदेशांचा समावेश करण्यास प्रवृत्त करते.
- प्रभावित भागात सर्वसमावेशक विकास सुनिश्चित करण्यासाठी UDD सूचना आणि हरकती आमंत्रित करते.
- एमटीएचएलचा प्रादेशिक आणि राज्य-स्तरीय आर्थिक विकासावर होणारा परिणाम त्याच्या क्षमतेचा फायदा घेण्याच्या सरकारच्या निर्णयाला चालना देतो.

पुण्याचे जलसंकट

- पुणे, पाण्याच्या गंभीर संकटाचा सामना करत असताना, त्यातील चार मुख्य धरणे अत्यंत खालच्या पातळीवर पोहोचल्याने चिंताजनक परिस्थिती निर्माण झाली आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- खडकवासला जलाशय: सध्या 1.07 TMC साठा आहे, जो त्याच्या एकूण साठ्याच्या 54.39% आहे.
- पानशेत जलाशय: 5.12 TMC सह 48.10% क्षमतेवर.
- टेमघर जलाशय: 9.11% क्षमतेने घटत आहे, फक्त 0.34 टीएमसी आहे.
- वरसगाव धरण: 6.85 टीएमसी पाण्यासह 53.40% क्षमतेवर थोडेसे चांगले आहे.

प्रभाव:

- भूगर्भातील पाण्याची पातळी खालावल्याने पुण्यातील बोअरवेल कोरड्या पडल्या आहेत.
- रहिवाशांना दैनंदिन गरजांसाठी पाण्याच्या टँकरचा आधार घेत तीव्र पाणीटंचाईचा सामना करावा लागत आहे.
- मांजरी परिसरातील रहिवाशांना टँकरमालकांकडून जास्तीचे शुल्क आकारले जाते, त्यामुळे त्यांच्या अडचणी वाढल्या आहेत.

सिंहगड किल्ला प्लास्टिक बंदी लागू करणार

- जुन्नर वनविभागाने शिवनेरी किल्ल्यावर यशस्वी अंमलबजावणी केल्यानंतर सिंहगड किल्ल्यावर प्लास्टिक बंदीचा निर्णय घेतला आहे.
- 5 जूनपासून लागू होणाऱ्या या निर्णयामुळे किल्ल्याचे पावित्र्य जपण्याचा आणि पर्यावरणाचे रक्षण करण्याचा उद्देश आहे.

बदल:

- सिंहगड हा भारतातील पुणे शहराच्या नैऋत्येस सुमारे 49 किमी अंतरावर असलेला एक प्राचीन डोंगरी किल्ला आहे.
- पूर्वी कोंढाणा म्हणून ओळखला जाणारा, हा किल्ला अनेक लढायांचे ठिकाण होता, विशेष म्हणजे 1670 मधील सिंहगडाची लढाई.
- हा महाराष्ट्रातील पुणे जिल्ह्यात आहे.

संभाजीनगर जिल्ह्यात 45 मॉडेल मतदान केंद्रे असणार आहेत

- आगामी लोकसभा निवडणुकीसाठी संभाजीनगर जिल्ह्यात 45 मॉडेल मतदान केंद्रे असणार आहेत.

महत्वाचे मुद्दे:

- त्यापैकी 18 मतदान केंद्रे केवळ महिला कर्मचारी सांभाळतील, तर 18 मतदान केंद्रे युवा कर्मचाऱ्यांद्वारे चालवली जातील. उर्वरित नऊ स्थानके अपंग कर्मचाऱ्यांकडून (पीडब्ल्यूडी) चालविली जातील.
- जिल्हाधिकारी दिलीप स्वामी यांनी अधोरेखित केले की मॉडेल मतदान केंद्रे नियमित मतदान केंद्रांवर उपलब्ध असलेल्या मूलभूत सुविधांच्या पलीकडे मतदानाचा अनुभव वाढविण्यासाठी अतिरिक्त सुविधा देतात.
- औरंगाबाद मध्य आणि औरंगाबाद पश्चिम येथे प्रत्येकी पाच मॉडेल मतदान केंद्रे असतील, कन्नड, गंगापूर, वैजापूर, सिल्लोड, पैठण आणि फुलंब्री येथे आणखी पाच मतदान केंद्रे असतील. याशिवाय

औरंगाबाद पूर्व विधानसभा विभागात तीन स्थानके उभारण्यात येणार आहेत.

2024-25 मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) वर लक्ष केंद्रित करा

- नितीन करमळकर यांच्या नेतृत्वाखालील पुण्याच्या सुकाणू समितीने भारतीय ज्ञान प्रणाली (IKS) अभ्यासक्रमांवर लक्ष केंद्रित करून 2024-25 मध्ये राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण (NEP) मध्ये बदल करण्याची योजना आखली आहे.
- गणित, विज्ञान, वैद्यक, तत्वज्ञान, कला, भाषा आणि बरेच काही यासारख्या प्राचीन ज्ञानावर भर देण्याचे त्यांचे उद्दिष्ट आहे.

महत्वाचे मुद्दे:

- महाराष्ट्रात NEP 2020 च्या अंमलबजावणीसाठी सुकाणू समितीने निरीक्षण केले की काही उच्च शैक्षणिक संस्था IKS अभ्यासक्रमाच्या विषयांतर्गत "धर्म, जिंगोइझम आणि अंध नायक-पूजा" शिकवत आहेत.
- IKS अभ्यासक्रमांची गुणवत्ता सुधारण्यावर लक्ष केंद्रित करून या समस्येचे निराकरण करण्यासाठी बदलांचे नियोजन केले आहे.
- NEP 2020 च्या उद्दिष्टांशी सुसंगत असल्याची खात्री करून IKS अभ्यासक्रमासाठी काय आणि काय करू नये याची रूपरेषा देण्यासाठी एक उप-समिती स्थापन करण्यात आली आहे.
- नितीन करमळकर यांनी IKS ने गणित, विज्ञान, वैद्यकशास्त्र, खगोलशास्त्र, स्थापत्यशास्त्र, तत्वज्ञान, कला, भाषा, साहित्य आणि संस्कृती यासारख्या भारतीय सभ्यतेचे प्राचीन ज्ञान देण्यावर भर दिला पाहिजे असे सांगितले.
- राज्याच्या उच्च शिक्षण विभागाने जारी केलेले नवीन परिपत्रक विद्यार्थ्यांना त्यांच्या पदवीपूर्व कार्यक्रमाच्या पहिल्या वर्षात जास्तीत जास्त तीन विषय निवडण्याची आणि पुढील वर्षी त्यांच्या प्रमुख

आणि लहान विषयांवर निर्णय घेण्याची परवानगी देते.

आंतरराष्ट्रीय बातम्या

ऑपरेशन इंद्रावती

- हैतीमधील अलीकडील अशांततेला प्रतिसाद म्हणून, भारत सरकारने आपल्या नागरिकांना हिंसाचारग्रस्त देशातून शेजारच्या डोमिनिकन रिपब्लिकमध्ये बाहेर काढण्यासाठी ऑपरेशन इंद्रावती सुरू केली आहे.

महत्वाचे मुद्दे:

- अलीकडील हिंसक हल्ल्यांमुळे हैतीमध्ये आणीबाणीची स्थिती निर्माण झाली आहे.
- टोळीयुद्धामुळे हैती हा कॅरिबियन देश अराजकतेच्या गर्तेत बुडाला आहे.
- हैतीच्या राजधानीत टोळीचे नियंत्रण 80% पर्यंत पोहोचले आहे, UN च्या मते, उर्वरित भागात लढाई चालू आहे.
- राजधानी: पोर्ट-ऑ-प्रिन्स

अर्थव्यवस्था बातम्या

एक्सचेंज ट्रेडेड फंड्स

- सिक्युरिटीज अँड एक्सचेंज बोर्ड ऑफ इंडिया (SEBI) ने म्युच्युअल फंड कंपन्यांना 1 एप्रिल 2024 पासून परदेशी एक्सचेंज-ट्रेडेड फंड (ETFs) मध्ये गुंतवणूक करणाऱ्या योजनांमधील नवीन गुंतवणूक थांबवण्याचे निर्देश दिले आहेत.
- या विदेशी ETF मधील गुंतवणूक \$1 बिलियनच्या अनिवार्य मर्यादेच्या जवळ आल्याने SEBI चा निर्णय घेतला आहे.

बद्दल:

- एक्सचेंज-ट्रेडेड फंड (ईटीएफ) ही एक प्रकारची सुरक्षितता आहे जी निर्देशांक, कमोडिटी, बॉण्ड्स किंवा मालमत्तेची टोपली, इंडेक्स फंडाप्रमाणेच ट्रॅक करते.

- नियमित म्युच्युअल फंडांच्या विपरीत, ETF चे व्यवहार स्टॉक एक्सचेंजवर सामान्य स्टॉक्सप्रमाणे केले जातात.
- ETF ची किंमत दिवसभर बदलते कारण ती स्टॉक एक्सचेंजवर खरेदी आणि विकली जाते.
- ETF चे ट्रेडिंग व्हॅल्यू हे प्रतिनिधित्व करत असलेल्या अंतर्निहित स्टॉक्सच्या निव्वळ मालमत्ता मूल्यावर आधारित असते.
- म्युच्युअल फंड योजनांच्या तुलनेत ETF त्यांच्या उच्च दैनंदिन तरलता आणि कमी शुल्कासाठी ओळखले जातात, ज्यामुळे ते वैयक्तिक गुंतवणूकदारांना आकर्षित करतात.
- ते अधिक कर कार्यक्षम देखील मानले जातात.
- ईटीएफचे पाच मुख्य प्रकार आहेत: इक्विटी ईटीएफ, बॉण्ड ईटीएफ, कमोडिटी ईटीएफ, आंतरराष्ट्रीय ईटीएफ आणि सेक्टरल/थीमॅटिक ईटीएफ.

शिखर परिषद बातम्या

अणुऊर्जा शिखर परिषद

- जीवाश्म इंधनाचा वापर कमी करणे, ऊर्जा सुरक्षा वाढवणे आणि आर्थिक विकासाला चालना देणे यासारख्या जागतिक आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी अणुऊर्जेच्या भूमिकेवर भर देणाऱ्या, पहिल्या अणुऊर्जा शिखर परिषदेसाठी 21 मार्च रोजी बुसेल्स येथे जागतिक नेत्यांची बैठक झाली.

महत्वाचे मुद्दे:

- आंतरराष्ट्रीय अणुऊर्जा एजन्सी (IAEA) आणि बेल्जियम यांनी संयुक्तपणे आयोजित केली आहे.
- बेल्जियमचे पंतप्रधान अलेक्झांडर डी क्रो आणि इंटरनॅशनल अ‍ॅटोमिक एनर्जी एजन्सी (IAEA) चे महासंचालक राफेल मारियानो ग्रोसी यांच्या सह-अध्यक्षतेने होणारी ही शिखर परिषद आजपर्यंतची सर्वोच्च-स्तरीय बैठक असेल जी केवळ अणुऊर्जेच्या विषयावर केंद्रित असेल.

- डिसेंबर 2023 मध्ये दुबई येथे झालेल्या UN क्लायमेट चेंज कॉन्फरन्स (COP28) दरम्यान ग्लोबल स्टॉकटेकमध्ये अणुऊर्जेच्या महत्वाच्या समावेशानंतर ही शिखर परिषद आहे.
- IAEA च्या Atoms4NetZero उपक्रमाच्या प्रक्षेपणाशी संरेखित.

भारताचे विधान:

- सन 2047 पर्यंत जेव्हा भारत स्वातंत्र्याची 100 वर्षे साजरी करेल तेव्हा भारताचा अणुऊर्जेचा महत्त्वपूर्ण वाटा असणार आहे.
- एक मध्यम-मुदतीचे लक्ष्य म्हणून, सध्याच्या सुमारे 7.5 GW वरून 2030 पर्यंत तिप्पट अणुऊर्जा निर्मिती क्षमता साध्य करणे निर्धारित केले आहे.

संरक्षण बातम्या

समुद्र पहारेदार

- भारतीय तटरक्षक जहाज समुद्र पहारेदार हे विशेष प्रदूषण नियंत्रण जहाज रविवारी तीन दिवसांच्या भेटीसाठी फिलिपाइन्सच्या मनिला बे येथे पोहोचले.

भेटीचे कारण:

- ICG सागरी प्रदूषण प्रतिसाद क्षमतांचे प्रात्यक्षिक.
- आसियान प्रदेशातील सागरी प्रदूषणाबाबत सामायिक चिंता आणि संकल्प.
- फिलीपीन कोस्ट गार्ड (PCG) सह द्विपक्षीय सहकार्य वाढवणे.
- ICG जहाज 25 मार्च ते 12 एप्रिल 2024 या कालावधीत आसियान देशांमध्ये फिलीपिन्स, व्हिएतनाम आणि ब्रुनेई येथे परदेशात तैनात आहे.
- भारतीय तटरक्षक दलाने आसियान देशांमध्ये तैनात केलेली ही सलग तिसरी तैनाती आहे.
- 2023 च्या सुरुवातीला, उपक्रमाचा भाग म्हणून ICG प्रदूषण नियंत्रण जहाजांनी कंबोडिया, मलेशिया, सिंगापूर, थायलंड आणि इंडोनेशियाला भेट दिली.

समुद्र पहारेदार विहंगावलोकन:

- विशाखापट्टणम, आंध्र प्रदेश येथे भारताच्या पूर्व किनारपट्टीवर स्थित.
- उपमहानिरीक्षक सुधीर रवींद्रन यांच्या कमांड अंतर्गत.
- प्रदूषण प्रतिसाद, IMBL/EEZ पाळत ठेवणे, प्रति-आंतरराष्ट्रीय गुन्हे आणि सागरी शोध आणि बचाव (SAR) यासह विविध तटरक्षक कार्ये यशस्वीपणे हाती घेतली.

अहवाल व निर्देशक बातम्या

2050 पर्यंत 1.29: भारताच्या घटत्या प्रजनन दराचा परिणाम

- 2050 पर्यंत प्रजनन दर 1.29 पर्यंत घसरण्याच्या लॅन्सेटच्या अंदाजानुसार भारताच्या जन्मदरात घसरण होत आहे.

महत्वाचे मुद्दे:

- 2050 पर्यंत, पाच पैकी एक भारतीय ज्येष्ठ नागरिक असेल, ज्यामुळे वृद्ध लोकसंख्येची काळजी घेण्यासाठी कमी तरुण व्यक्ती असतील.
- भारतातील घसरणारा एकूण प्रजनन दर (TFR), सध्या 1.29 आहे, 2.1 च्या बदली दरापेक्षा खूपच कमी आहे, हा या प्रवृत्तीला चालना देणारा एक प्रमुख घटक आहे.
- जागतिक स्तरावर, TFR गेल्या 70 वर्षांत लक्षणीयरीत्या कमी झाला आहे, 1950 मध्ये प्रति महिला सुमारे पाच मुले होती, 2021 मध्ये 2.2 मुले आहेत.
- विशेषतः भारतात, TFR 1950 मध्ये 6.18 वरून 2021 मध्ये 1.91 वर घसरला आहे, ज्यामुळे काम करणाऱ्या वयाची लोकसंख्या कमी होत आहे.
- प्रजनन दरातील या घसरणीला कारणीभूत घटकांमध्ये कुटुंब नियोजन कार्यक्रम, लहान कुटुंबांना प्रोत्साहन देणारे वर्तणुकीतील बदल, कुटुंबाच्या आकाराच्या निर्णयांवर परिणाम करणारे आर्थिक

घटक, महिला साक्षरता आणि व्यवसायात वाढलेला सहभाग आणि ग्रामीण कलांवर शहरी प्रभाव यांचा समावेश होतो.

प्रजनन दरातील घसरलेला कल भारतासाठी अद्वितीय नाही, कारण ही एक जागतिक घटना आहे:

- जगभरात, संशोधकांचा अंदाज आहे की 2050 पर्यंत, सुमारे 76% देशांमध्ये (204 पैकी 155) प्रजनन दर प्रतिस्थापन पातळीपेक्षा कमी असेल.
- 2100 च्या पुढे पाहता, 97% देश आणि प्रदेशांमध्ये (204 पैकी 198) प्रजनन दर प्रतिस्थापन पातळीपेक्षा कमी असण्याचा अंदाज आहे, हा कल कायम राहण्याची अपेक्षा आहे.
- हस्तक्षेपाशिवाय, या स्थानांमधील लोकसंख्या कमी होण्याचा अंदाज आहे, ज्यामुळे घसरण कमी करण्यासाठी नैतिक आणि प्रभावी स्थलांतर सारख्या उपायांची आवश्यकता आहे.

भारत रोजगार अहवाल 2024

- आंतरराष्ट्रीय कामगार संघटनेने (ILO) नुकताच भारत रोजगार अहवाल 2024 जारी केला, ज्याने देशातील रोजगाराच्या स्थितीवर प्रकाश टाकला.
- या अहवालात रोजगाराचा गंभीर कल, क्षेत्रीय असमतोल आणि व्यापक अनौपचारिक क्षेत्राचे वर्चस्व यावर प्रकाश टाकण्यात आला आहे.

प्रमुख निष्कर्ष:

बिघडणारे रोजगार निर्देशक (2000-2018)

- भारताने महत्त्वपूर्ण श्रम मेट्रिक्समध्ये घट पाहिली, जी आव्हानात्मक रोजगार परिस्थिती दर्शवते.
- तरुणांची बेरोजगारी ही एक महत्त्वाची चिंता आहे, बेरोजगार लोकसंख्येमध्ये जवळजवळ 83% तरुणांचा समावेश आहे.
- बेरोजगार शिक्षित तरुणांचे प्रमाण 2000 मधील 35.2% वरून 2022 मध्ये 65.7% पर्यंत जवळजवळ दुप्पट झाले, जे कौशल्य-नोकरी जुळत नसल्याचा संकेत देते.

आर्थिक संकटात किंचित सुधारणा (2019 नंतर)

- एलएफपीआर, डब्ल्यूपीआर आणि यूआर सारख्या प्रमुख श्रमिक बाजार निर्देशकांनी 2019 नंतर थोडी सुधारणा दर्शविली, परंतु त्यांची स्थिरता संशयास्पद आहे.
- क्षेत्रीय असंतुलन आणि अनौपचारिक क्षेत्रातील वर्चस्व
- बिगरशेती रोजगारामध्ये उच्च वाढ असूनही, हे क्षेत्र कामगारांना पुरेशा प्रमाणात सामावून घेण्यासाठी संघर्ष करत आहे, ज्यामुळे बेरोजगारी कमी होते.
- अनौपचारिक रोजगार कायम आहे, जवळजवळ 90% कर्मचाऱ्यांचा सहभाग आहे.
- कंत्राटीकरण वाढत आहे, नियमित कामगारांच्या अल्प टक्के लोकांना दीर्घकालीन कराराचा फायदा होत आहे, नोकरीच्या असुरक्षिततेला हातभार लावत आहे.

भारतातील अधिक मजबूत रोजगार वातावरणाला चालना देण्यासाठी प्रणालीगत आव्हानांना सामोरे जाण्याची, रोजगाराच्या बाजारपेठेतील गरजांशी कौशल्ये जुळवणे आणि औपचारिक क्षेत्राच्या वाढीला चालना देण्याची गरज या अहवालात अधोरेखित करण्यात आली आहे.

विज्ञान आणि तंत्रज्ञान बातम्या

पुष्पक विमान

- पुष्पक, ज्याला पुन्हा वापरता येण्याजोगे लॉच व्हेईकल टेक्नॉलॉजी डेमॉन्स्ट्रेटर (RLV-TD) म्हणूनही ओळखले जाते, हे या महत्त्वाकांक्षी प्रकल्पासाठी भारतातील पहिले अनकूड फ्लाइंग टेस्टबेड आहे ज्याचे उद्दिष्ट पृथ्वीच्या निम्न कक्षेत पेलोड वितरण खर्च लक्षणीयरीत्या कमी करणे आहे.
- भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) ने पुन्हा वापरता येण्याजोग्या अंतराळ प्रक्षेपण वाहने विकसित करण्याच्या चालू प्रयत्नांचा एक भाग म्हणून यशस्वी लँडिंग प्रयोगाची घोषणा केली आहे.

प्रकल्पाची किंमत:

- पुष्पक (RLV-TD) प्रकल्पाची एकूण किंमत अंदाजे ₹95 कोटी होती.

प्रकल्पाची उद्दिष्टे:

- **प्राथमिक उद्दिष्ट:** पृथ्वीच्या निम्न कक्षेत पेलोड वितरण खर्चात 80% कपात करण्यासाठी TSTO पुन्हा वापरता येण्याजोगे प्रक्षेपण वाहन विकसित करणे.
- **चाचणी उद्दिष्टे:** हायपरसॉनिक फ्लाइट, ऑटोनॉमस लँडिंग, पॉवर्ड क्रूझ फ्लाइट आणि एअर-ब्रेथिंग इंजिन प्रोपल्शन यासारख्या प्रमुख तंत्रज्ञानाचे मूल्यांकन करणे.

कोव्हीनेट

- WHO ने SARS-CoV-2, MERS-CoV आणि इतर नवीन कोरोनाव्हायरसचा लवकर आणि अचूक शोध, निरीक्षण आणि मूल्यांकन यासाठी जागतिक कौशल्य आणि क्षमता समन्वयित करण्यासाठी कोव्हीनेट, कोरोनाव्हायरससाठी जागतिक नेटवर्क सुरू केले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- कोव्हीनेट हे सर्व 6 WHO क्षेत्रांमधील 21 देशांतील 36 जागतिक प्रयोगशाळांचे नेटवर्क आहे, ज्यात मानव, प्राणी आणि पर्यावरणीय कोरोनाव्हायरस पाळत ठेवण्याचे कौशल्य आहे.
- कोव्हीनेट ने WHO COVID-19 संदर्भ प्रयोगशाळा नेटवर्कच्या प्रारंभिक फोकसवर विस्तार केला आहे, जो महामारीच्या सुरुवातीच्या दिवसांमध्ये स्थापित केला गेला आहे, ज्यामध्ये आता MERS-CoV आणि संभाव्य नवीन कोरोनाव्हायरस सारख्या विस्तृत श्रेणीचा समावेश आहे.
- 2024-2025 च्या कृती आराखड्याला अंतिम रूप देण्यासाठी प्रयोगशाळांचे प्रतिनिधी 26 - 27 मार्च रोजी जिनिव्हा येथे भेटले, ज्याचा उद्देश WHO सदस्य राज्यांना लवकरात लवकर शोधणे, जोखीम मूल्यांकन करणे आणि कोरोनाव्हायरस-संबंधित आरोग्य

आव्हानांना प्रतिसाद देण्यासाठी अधिक सुसज्ज करणे आहे.

- कोव्हीनेट बैठक कोरोनाव्हायरस उत्क्रांती आणि प्रसाराचे परीक्षण आणि मूल्यांकन करण्यासाठी सर्वसमावेशक वन हेल्थ दृष्टिकोन वापरून मानवी, प्राणी आणि पर्यावरणीय आरोग्यामधील जागतिक तज्ञांना एकत्र आणते.
- WHO च्या कार्यावर प्रभाव: कोव्हीनेट द्वारे व्युत्पन्न केलेला डेटा WHO च्या व्हायरल इव्होल्यूशन (TAG-VE) आणि लस रचना (TAG-CO-VAC) वरील तांत्रिक सल्लागार गटांच्या कार्यास मार्गदर्शन करेल, याची खात्री करून जागतिक आरोग्य धोरणे आणि साधने नवीनतम वैज्ञानिक माहितीवर आधारित आहेत.

विविध बातम्या

बीमा सुगम

- इन्शुरन्स रेग्युलेटरी अँड डेव्हलपमेंट ऑथॉरिटी ऑफ इंडिया (IRDAI) ने विमा पॉलिसी खरेदी, विक्री आणि सर्व्हिसिंग तसेच दावे निकाली काढण्यासाठी बीमा सुगम-एक ऑनलाइन इन्शुरन्स मार्केटप्लेस स्थापन करण्यास मान्यता दिली आहे.

बददल:

- बीमा सुगम हे विमा कंपन्यांसाठी त्यांची उत्पादने विकण्यासाठी ई-कॉमर्स व्यासपीठ आहे.
- हे एकाच छताखाली जीवन आणि जीवनेतर विमा उत्पादने ऑफर करणाऱ्या सर्व कंपन्यांना ऑनबोर्ड करेल.
- विमा सुगमचे उद्दिष्ट पॉलिसीधारकांसाठी 'एंड-टू-एंड' डिजिटल प्रवास प्रदान करणे आहे, ज्यात विमा पॉलिसी खरेदी करणे, नूतनीकरण करणे, दावा सेटलमेंट्स, पोर्टेबिलिटी आणि तक्रार निवारण यांचा समावेश आहे.
- मार्केटप्लेस सर्व विमा भागधारकांसाठी एक-स्टॉप सोल्यूशन म्हणून काम करते, संपूर्ण विमा मूल्य

शृंखलामध्ये पारदर्शकता, कार्यक्षमता आणि सहयोगाला प्रोत्साहन देते.

देणाऱ्या शक्तिशाली शक्तीबद्दल आकर्षक अंतर्दृष्टी प्रदान करतो.

अटलांटिक "रिंग ऑफ फायर"

पोर्तुगालमधील शास्त्रज्ञांनी केलेल्या अलीकडील अभ्यासात स्पेन आणि मोरोक्को यांच्यातील जिब्राल्टर सामुद्रधुनीच्या खाली एक सबडक्शन झोन उघड झाला आहे, ज्यामुळे दूरच्या भविष्यात अटलांटिक महासागर हळूहळू अदृश्य होऊ शकतो.

प्रमुख निष्कर्ष:

- अभ्यासातून असे दिसून आले आहे की आफ्रिकन प्लेट हळूहळू युरेशियन प्लेटच्या खाली ढकलत आहे, एक प्रक्रिया सुरु करत आहे ज्याला अंतिम टप्प्यात पोहोचण्यासाठी अंदाजे 20 दशलक्ष वर्षे लागू शकतात.
- आफ्रिकन प्लेट सध्या युरेशियन प्लेटच्या खाली कमी होण्याच्या सुरुवातीच्या टप्प्यात आहे, ज्यामुळे जिब्राल्टर सामुद्रधुनी हळूहळू अरुंद होत आहे.
- प्रक्रिया चालू असताना, अटलांटिकमध्ये "रिंग ऑफ फायर" नावाची नवीन सबडक्शन प्रणाली तयार होईल.
- रिंग ऑफ फायर सुरुवातीला अंदाजे 125 मैलांचा विस्तार करेल आणि अखेरीस त्याची लांबी 500 मैलांपेक्षा जास्त होईल, परिणामी अटलांटिक महासागर बंद होईल.

रिंग ऑफ फायर:

- "रिंग ऑफ फायर" ही टेक्टोनिक प्लेट्सची एक साखळी आहे जी त्यांच्या जंक्शनवर एकमेकांशी आदळते.
- सबडक्शन झोन पृथ्वीवरील त्या भागांना चिन्हांकित करतात जेथे दोन क्रस्टल प्लेट्स एकमेकांच्या खाली सरकतात, ज्यामुळे लाखो वर्षांमध्ये महत्त्वपूर्ण भूवैज्ञानिक बदल होतात.
- ही भूवैज्ञानिक प्रक्रिया अत्यंत संथ असताना, लाखो वर्षांपासून होत असताना, अभ्यास आपल्या ग्रहाच्या संभाव्य भविष्यातील भूगोल आणि त्यास आकार

स्मारकांना सूचीतून हटवणे

- भारतीय पुरातत्व सर्वेक्षण (ASI) ने 18 मध्यवर्ती संरक्षित स्मारके ज्यांना याआधी "न शोधण्यायोग्य" म्हणून वर्गीकृत करण्यात आले होते त्यांना सूचीतून काढण्याचा निर्णय घेतला आहे.
- या स्मारकांना यापुढे ASI कडून संवर्धन, संरक्षण किंवा देखभाल मिळणार नाही आणि त्यांच्या जवळील क्रियाकलापांना काही निर्बंधांपासून मुक्त केले जाईल.

सूचीतून काढण्याचे कारण

- ASI ने या 18 स्मारकांना राष्ट्रीय महत्त्व नसल्यामुळे त्यांना यादीतून काढून टाकण्याचा पर्याय निवडला आहे. हटवण्यामुळे प्रभावित झालेल्या काही उल्लेखनीय स्मारकांमध्ये हे समाविष्ट आहे:
 - हरियाणातील मुजेस्सर गावात कोस मिनार क्र.13
 - दिल्लीतील बाराखंबा स्मशानभूमी
 - झाशी जिल्ह्यातील गनर बुर्किलची कबर
 - लखनौमधील गौघाट येथील स्मशानभूमी
 - वाराणसीतील तेलिया नाला बौद्ध अवशेष

बददल:

- राष्ट्रीय महत्त्व असलेल्या स्मारके आणि पुरातत्व स्थळांचे संरक्षण आणि जतन करण्यासाठी ASI जबाबदार आहे.
- हे कर्तव्य प्राचीन स्मारक संरक्षण कायदा, 1904 आणि प्राचीन स्मारके आणि पुरातत्व स्थळे आणि अवशेष कायदा, 1958 (AMASR कायदा) यांसारख्या कायद्यांद्वारे अनिवार्य आहे.

ग्रेट इंडियन बस्टर्ड

- ग्रेट इंडियन बस्टर्ड (GIB) साठी समान प्रदेशांमध्ये अक्षय ऊर्जेच्या जाहिरातीसह संवर्धन प्रयत्न संतुलित करण्याच्या आव्हानाला सामोरे जाण्यासाठी सर्वोच्च

न्यायालयाने नुकतीच सात सदस्यीय समिती नियुक्त केली आहे.

बद्दल:

- ग्रेट इंडियन बस्टर्ड (अर्डियोटिस निग्रीसेप्स), ज्याला इंडियन बस्टर्ड असेही म्हणतात, हा भारतीय उपखंडात आढळणारा एक मोठा पक्षी आहे.
- त्याचे आडवे शरीर आणि लांब उघडे पाय, शहामृगासारखे दिसतात.
- हे पक्षी बहुधा काळवीट सारख्याच अधिवासात आढळतात आणि भारतात 1972 च्या वन्यजीव संरक्षण कायद्यानुसार संरक्षित आहेत.
- पूर्वी भारत आणि पाकिस्तानमध्ये व्यापक असलेला, ग्रेट इंडियन बस्टर्ड आता गंभीरपणे धोक्यात आहे, 2011 पासून IUCN रेड लिस्टमध्ये सूचीबद्ध आहे.
- लोकसंख्येमध्ये कमालीची घट झाली आहे, 2008 पर्यंत 250 पेक्षा कमी पक्षी शिल्लक आहेत.
- प्रजातीसाठी मुख्य धोके म्हणजे शिकार आणि अधिवास नष्ट होणे.
- ऐतिहासिकदृष्ट्या, त्यांची मांस आणि खेळासाठी शिकार केली जात होती आणि शिकार करणे ही चिंतेची बाब आहे.
- इंदिरा गांधी कालव्यासारख्या सिंचन प्रकल्पांमुळे वाढलेल्या शेतीमुळेही वस्ती नष्ट झाली आहे.

संवर्धनाचे प्रयत्न:

- या आव्हानांना तोंड देण्यासाठी, राजस्थान राज्याने 2013 मध्ये जागतिक पर्यावरण दिनी "प्रोजेक्ट ग्रेट इंडियन बस्टर्ड" लॉंच केले.
- संरक्षित क्षेत्रांमध्ये आणि बाहेरील बस्टर्ड प्रजनन ग्राउंडचे संरक्षण आणि व्यवस्थापन करणे हे या प्रकल्पाचे उद्दिष्ट आहे.

रामकृष्ण मिशन

- रामकृष्ण मठ आणि रामकृष्ण मिशनचे अध्यक्ष स्वामी स्मरणानंद महाराज यांचे कोलकाता येथे निधन झाले.

बद्दल:

- स्वामी विवेकानंदांनी 1897 मध्ये स्थापन केलेली रामकृष्ण मिशन ही एक परोपकारी संस्था आहे जी कर्मयोगाच्या तत्वांमध्ये रुजलेली आहे, देवाच्या निःस्वार्थ सेवेवर जोर देते.
- त्याच्या बहुआयामी कार्यामध्ये आरोग्यसेवा, आपत्ती निवारण, ग्रामीण व्यवस्थापन, आदिवासी कल्याण, शिक्षण आणि सांस्कृतिक उपक्रमांचा समावेश आहे.
- याव्यतिरिक्त, मिशन धार्मिक आणि आध्यात्मिक शिकवणी प्रदान करते आणि असंख्य महत्त्वपूर्ण हिंदू ग्रंथ प्रकाशित करते.
- संस्था प्रामुख्याने अद्वैत वेदांताचा प्रचार करते आणि चार योगिक आदर्शांचा पुरस्कार करते: ज्ञान, भक्ती, कर्म आणि राजयोग.
- रामकृष्ण चळवळ, ज्याला वेदांत चळवळ म्हणूनही ओळखले जाते, वेदांताचा संदेश प्रसारित करण्यासाठी आणि वंचितांच्या उन्नतीसाठी स्वामी विवेकानंदांनी सुरु केली होती. त्याचे बोधवाक्य "स्वतःच्या मुक्तीसाठी आणि जगाच्या हितासाठी" आहे.

ब्रुसेथोआ इस्रो

संशोधकांनी अलीकडेच केरळमधील कोल्लम किनाऱ्यावर खोल समुद्रातील आयसोपॉडची एक नवीन प्रजाती ओळखली आहे, ज्याला भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) च्या सन्मानार्थ ब्रुसेथोआ ISRO असे नाव देण्यात आले आहे.

महत्त्वाचे मुद्दे:

- हा लहान क्रस्टेशियन, ब्रुसेथोआ वंशाचा एक भाग, स्पायनीजॉ ग्रीनआय माशावर परजीवी म्हणून जगताना आढळला.
- भारतात सापडलेली ही या वंशातील दुसरी प्रजाती आहे.

आयसोपोड्स:

- आयसोपोड्स, जे "आयसोपोडा" ऑर्डरशी संबंधित आहेत, क्रस्टेशियन्सच्या मोठ्या गटातील इनव्हर्टेब्रेट्स आहेत, ज्यात खेकडे आणि कोळंबी यांचा समावेश आहे.
- ते आश्चर्यकारकपणे वैविध्यपूर्ण आहेत, जगभरातील विविध अधिवासांमध्ये सुमारे 10,000 ज्ञात प्रजाती आढळतात, पर्वत आणि वाळवंटांपासून खोल समुद्रपर्यंत.
- त्यांची विविधता असूनही, आयसोपोड सामान्य वैशिष्ट्ये सामायिक करतात.
- त्या सर्वांकडे अँटेनाच्या दोन जोड्या, कंपाऊंड डोळे आणि चार जबडे असतात.
- त्यांच्या शरीरात सात विभाग असतात, प्रत्येकाचे स्वतःचे चालणारे पाय असतात.
- याव्यतिरिक्त, आयसोपोड्समध्ये एक लहान ओटीपोटाचा विभाग असतो जो सहा विभागांनी बनलेला असतो, ज्याला "प्लीऑन" म्हणून ओळखले जाते, ज्यात एक किंवा अधिक विभाग शोपटीच्या विभागात मिसळले जातात.
- सर्व आयसोपोड प्रजातींपैकी निम्म्या प्रजाती समुद्रात राहतात, तर इतर किनार्यावरील आणि शेल्फच्या पाण्यात राहतात, एकतर समुद्रकिनारी फिरतात किंवा वनस्पतींमध्ये राहतात.
- बहुतेक आयसोपोड मुक्त-जिवंत असले तरी, काही समुद्री प्रजाती परजीवी असतात, इतर प्राण्यांवर अवलंबून असतात.

फिलीपिन्स

- भारताने फिलीपिन्सच्या सार्वभौमत्वाला पाठिंबा दर्शविला आहे, या निर्णयावर चीनकडून प्रतिक्रिया उमटली आहे.

बद्दल:

- फिलीपिन्स, अधिकृतपणे फिलीपिन्स प्रजासत्ताक म्हणून ओळखले जाते, हे आग्नेय आशियातील एक

द्वीपसमूह राष्ट्र आहे, ज्यामध्ये एकूण 300,000 चौरस किलोमीटर क्षेत्रफळ असलेल्या 7,641 बेटांचा समावेश आहे.

- देश उत्तरेकडून दक्षिणेकडे तीन मुख्य भौगोलिक प्रदेशांमध्ये विभागलेला आहे: लुझोन, व्हिसायास आणि मिंडानाओ.
- विविध लोकसंख्येसह, हा जगातील बारावा-सर्वाधिक लोकसंख्या असलेला देश आहे.
- मनिला राजधानी म्हणून काम करते, तर क्वेझॉन शहर हे सर्वात जास्त लोकसंख्या असलेले शहर आहे.

सीमा देश:

- भौगोलिकदृष्ट्या, फिलीपिन्सची सीमा पश्चिमेला दक्षिण चीन समुद्र, पूर्वेला फिलिपाईन्स समुद्र आणि दक्षिणेला सेलेबस समुद्र आहे.
- याच्या उत्तरेला तैवान, ईशान्येला जपान, पूर्वेला पलाऊ, दक्षिणेला इंडोनेशिया, नैऋत्येस मलेशिया, पश्चिमेस व्हिएतनाम आणि वायव्येस चीन या सागरी सीमा आहेत.
- पॅसिफिक रिंग ऑफ फायरवरील बेट राष्ट्र म्हणून त्याचे स्थान आणि विषुववृत्ताच्या जवळ असल्यामुळे, फिलीपिन्सला भूकंप आणि टायफूनचा धोका आहे.

महत्वाचे मुद्दे:

- आर्थिकदृष्ट्या, फिलीपिन्समध्ये एक मिश्रित आर्थिक प्रणाली आहे जी केंद्रीकृत आर्थिक नियोजन आणि सरकारी नियमनासह खाजगी स्वातंत्र्य एकत्र करते.
- हा देश आशिया-पॅसिफिक इकॉनॉमिक कोऑपरेशन (APEC) आणि दक्षिणपूर्व आशियाई राष्ट्रांच्या संघटनेचा (ASEAN) सदस्य आहे.
- फिलीपिन्सने अलिकडच्या दशकांमध्ये लक्षणीय आर्थिक वाढ अनुभवली आहे, 2010 पासून सरासरी वार्षिक वाढीचा दर अंदाजे 6% आहे.
- 2023 मध्ये, फिलीपाईन्सची अर्थव्यवस्था \$435.67 अब्ज इतकी होती, 2024 मध्ये \$12,127 दरडोई उत्पन्न होती.

- चीन आणि फिलीपिन्समधील वाद हा स्प्रेटली बेटांवर चीनच्या दाव्यावर केंद्रित आहे, ज्याचा दावा तो शतकांपूर्वीचा आहे.
- चीनचे म्हणणे आहे की जवळजवळ संपूर्ण दक्षिण चीन समुद्र, ज्यामध्ये स्प्रेटलीस आणि इतर बेट समूहांचा समावेश आहे, त्याच्या प्रभावाच्या क्षेत्रात येतो, हा दावा फिलीपिन्स आणि व्हिएतनामने जोरदारपणे विवादित केला आहे.

आफनासी निकितिन सीमाउंट

- हिंद महासागराच्या समुद्रतळातील दोन विशाल भूभाग शोधण्याच्या अधिकारांसाठी भारताने जमैकामधील इंटरनॅशनल सीबेड अथॉरिटी (ISA) कडे अर्ज केला आहे.
- यापैकी एक प्रदेश, आफनासी निकितिन सीमाउंट (एएन सीमाउंट), कोबाल्टने समृद्ध आहे आणि विविध कायद्यांनुसार श्रीलंकेनेही त्यावर दावा केला आहे.
- भारताचा अर्ज अंशतः त्याच भागात चिनी जहाजांनी गुप्तहेर चालवल्याच्या अहवालामुळे प्रेरित आहे.

बद्दल:

- एएन सीमाउंट हे मध्य भारतीय खोऱ्यातील एक संरचनात्मक वैशिष्ट्य आहे, जे भारताच्या किनारपट्टीपासून अंदाजे 3,000 किमी अंतरावर आहे आणि त्यात कोबाल्ट, निकेल, मँगनीज आणि तांबे यांचे समृद्ध साठे आहेत.
- देशांना त्यांच्या सीमेपासून 200 नॉटिकल मैलांपर्यंतचे विशेष अधिकार आहेत, ज्यात अंतर्निहित समुद्रतळाचा समावेश आहे.
- या मर्यादेच्या पलीकडे असलेले प्रदेश 'उच्च समुद्र' मानले जातात आणि ISA परवानगीने अन्वेषणासाठी खुले आहेत.
- ISA सध्या कोबाल्ट-समृद्ध फेरोमँगनीज क्रस्टसाठी भारताच्या अर्जाचे पुनरावलोकन करत आहे,

श्रीलंकेच्या दाव्याच्या ओव्हरलॅपमुळे स्पष्टीकरण मागितले आहे.

- भारताने त्याच्या शोध दाव्यांना समर्थन देण्यासाठी जमैकामध्ये वैज्ञानिक पुरावे सादर केले, या वर्षाच्या शेवटी निर्णय अपेक्षित आहे.
- तांबे, जस्त, सोने आणि चांदीने समृद्ध असलेल्या पॉलिमेटॅलिक सल्फाइड्ससाठी कार्ल्सबर्ग रिजचा शोध घेण्याच्या परवानगीसाठी भारतानेही अर्ज केला आहे.
- भारताने 350 नॉटिकल मैलपर्यंतच्या त्याच्या खंडीय शेल्फसाठी दावा केला आहे परंतु पूर्वी मध्य हिंदी महासागरात अन्वेषण अधिकार मिळवून मंजुरीची प्रतीक्षा करत आहे.

सीमाउंट्स

- सीमाउंट हे पाण्याखालील पर्वत आहेत ज्यात टोकदार शिखरे आहेत जे समुद्राच्या तळापासून वर येतात परंतु महासागराच्या पृष्ठभागावर पोहोचत नाहीत.
- ते मूळ ज्वालामुखी आहेत आणि 3,000-4,500 मीटर उंच असू शकतात.
- पॅसिफिक महासागरातील हवाईयन बेटांचा विस्तार असलेला सम्राट सीमाउंट हे एक सुप्रसिद्ध उदाहरण आहे.

गायोट्स:

- गायोट्स हे सपाट-शिखर असलेले सीमाउंट आहेत जे सपाट-शिखर असलेले जलमग्न पर्वत बनण्यासाठी टप्प्याटप्प्याने कमी झाल्याचा पुरावा दर्शवतात.
- असा अंदाज आहे की एकट्या पॅसिफिक महासागरात 10,000 हून अधिक सीमाउंट आणि गायट्स अस्तित्वात आहेत.

मध्य-महासागरीय कड

- मध्य-महासागरीय कड हे पर्वतांच्या दोन साखळ्यांनी बनलेले आहे जे एका मोठ्या दरिने वेगळे केले आहे.
- पर्वत रांगांमध्ये 2,500 मीटर इतकी उंच शिखरे असू शकतात आणि काही महासागराच्या पृष्ठभागावरही पोहोचतात.

ISA:

- इंटरनॅशनल सीबेड अथॉरिटी (ISA) ही 1994 मध्ये स्थापन झालेली एक स्वायत्त आंतरराष्ट्रीय संस्था आहे.
- ही जगातील बहुतेक महासागर व्यापून राष्ट्रीय अधिकारक्षेत्राच्या पलीकडे असलेल्या आंतरराष्ट्रीय समुद्रात खाणकाम आणि संबंधित क्रियाकलापांचे नियमन करते.
- ISA ची स्थापना 1982 च्या युनायटेड नेशन्स कन्व्हेन्शन ऑन द लॉ ऑफ द सी (UNCLOS) च्या अंमलात आल्यावर करण्यात आली, जी प्रादेशिक पाणी, सागरी मार्ग आणि महासागर संसाधनांसंबंधी आंतरराष्ट्रीय कायदा ठरवते.
- ISA आंतरराष्ट्रीय समुद्रतळातील खनिज संसाधनांचा शोध आणि शोषण, या प्रयत्नांशी संबंधित क्रियाकलापांचे नियमन आणि आंतरराष्ट्रीय मानके आणि मार्गदर्शक तत्वांचे पालन सुनिश्चित करण्यासाठी परवाने देण्यासाठी जबाबदार आहे.
- ही खनिज संसाधनांच्या न्याय्य आणि कार्यक्षम वापरास प्रोत्साहन देते, सर्व भागधारकांसाठी लाभ सुनिश्चित करते.

दक्षिण आफ्रिकेचे SEAMA पर्यावरण क्षेत्र

- दक्षिण पूर्व आफ्रिका मॉन्टेन द्वीपसमूह (SEAMA) हा दक्षिण आफ्रिकेतील एक नवीन ओळखला जाणारा पर्यावरणीय प्रदेश आहे.
- अलीकडील अभ्यासांनी SEAMA मधील समृद्ध जैवविविधता प्रकट केली आहे, तरीही त्यास तात्काळ संवर्धन आव्हानांचा सामना करावा लागतो.

SEAMA मधील जीवन:

- SEAMA हा उत्तर मोझांबिकपासून मलावीमधील माऊंट मुलांजेपर्यंत पसरलेला एक नवीन ओळखला जाणारा पर्यावरणीय प्रदेश आहे.
- या प्रदेशात 127 वनस्पती, 45 पृष्ठवंशी आणि 45 अपृष्ठवंशी प्राण्यांसह अनेक पूर्वीच्या कागदपत्र नसलेल्या प्रजातींचे घर आहे.

- SEAMA मध्ये वनस्पती आणि सरपटणाऱ्या प्राण्यांच्या दोन स्थानिक प्रजाती आणि 22 काटेकोरपणे स्थानिक सरपटणाऱ्या प्रजाती आहेत, ज्यांना मुख्यतः अधिवास नष्ट होण्याची भीती आहे.

संवर्धन आव्हाने:

- त्याचे पर्यावरणीय महत्त्व असूनही, SEAMA आफ्रिकेतील सर्वाधिक जंगलतोड दर अनुभवत आहे.
- 2000 पासून, SEAMA ने त्याचे प्राथमिक आर्द्र वनक्षेत्र 18% गमावले आहे, काही भागात दर 43% पर्यंत पोहोचला आहे.
- जंगलतोडीच्या प्रमुख कारणामध्ये स्लॅश-अँड-बर्न शेती आणि कोळशाचे उत्पादन, संवर्धन शेती आवश्यक आणि शाश्वत उपजीविकेचे पर्याय यांचा समावेश होतो.

निष्कर्ष:

- SEAMA च्या वैविध्यपूर्ण परिसंस्था आणि प्रजाती त्याचे जागतिक जैविक महत्त्व अधोरेखित करतात, धोके कमी करण्यासाठी आणि तिची समृद्ध जैवविविधता जतन करण्यासाठी तात्काळ संवर्धन प्रयत्नांची हमी देतात.

Adda247

Maharashtra ka mahapack

**Live classes, Test series
Recorded videos, E-books**

MPSC (राज्यसेवा) MPSC (संयुक्त) महाराष्ट्र पोलीस तलाठी, वनरक्षक, कृषी विभाग महानगर पालिका नगर परिषद, जिल्हा परिषद, SSC & ALL OTHER STATE EXAM